

AȘEZAREA TARDENOAZIANĂ DE LA STRAJA (COM. CUMPĂNA, JUD. CONSTANȚA)

DE

ALEXANDRU PĂUNESCU

Cercetările recente de teren, întreprinse de-a lungul traseului viitorului canal Dunărea-Marea Neagră, în zona cuprinsă între Cernavoda și Agigea, au dus la descoperirea a numeroase așezări din diverse epoci. Printre acestea se enumeră și așezarea tardenoaziană descoperită de noi, situată la circa 1 km est-sud-est de satul Straja (com. Cumpăna, jud. Constanța). Stațiunea, care constituie obiectul notei de față, se întinde pe versantul nord-nord-estic al unei văi, în prezent umplută cu apă datorită îndiguirii pe o porțiune de cîteva sute de metri. Locul pe care se afla așezarea din preajma acestui mic lac e denumit de localnici „La Stănișor” sau „La lac la Stănișor” (fig. 1).

În vara anului 1977, s-au efectuat cîteva sondaje care ne-au îngăduit, pe baza materialului litic împrăștiat în urma arăturilor, să stabilim dimensiunile așezării. Este vorba de o suprafață de circa 4 000 m² avînd laturile de aprox. 0,400—0,500 km lungime și 70—80 m lățime.

S-a observat că materialul litic se afla concentrat pe mici suprafețe de cîteva m² distanțate între ele, ceea ce ne îngăduie să vorbim de prezența unor sălașe (colibe).

Din punct de vedere stratigrafic, s-au putut distinge următoarele depuneri (de sus în jos) :

- a) orizontul negru al solului actual, gros de circa 0,25 m.
- b) depunere neagră-măzăroasă, groasă de aprox. 0,40 m.
- c) depunere neagră-gălbuie (cu pete gălbui), groasă de circa 0,16 m.

Sub această depunere se află o alta, de culoare gălbuie, a cărei limită inferioară nu a fost atinsă de săpătura noastră.

Materialul litic, dealtfel destul de sărac în sondajele executate de noi, apare în poziție *in situ* în jumătatea superioară a depunerii de culoare neagră-măzăroasă.

În orizontul negru, s-au găsit și puține fragmente ceramice din epoca romano-bizantină, precum și cîteva fragmente ceramice destul de atipice aparținînd epocii metalelor.

Demn de remarcat este faptul că, pe întreaga suprafață cercetată, nu s-au găsit fragmente ceramice neolitice de tip Hamangia și nici resturi osteologice sau de cărbuni provenind de la vetre de foc.

Din punct de vedere tipologic se disting următoarele forme (fig. 2) :

- a) 2 piese retușate ; b) 8 piese cu scobitură („encoche”), dintre care 5 pe așchii — una cu duble scobituri pe fața ventrală și 3 pe lame, c) 2

piese cu trunchiere retușată (o așchie trunchiată concav și o lamă cu trunchiere oblică); d) 1 lamelă denticulată; e) 1 vîrf pe lamă fragmentară, retușată (cu retușe abrupte și fine); f) 1 piesă compusă (așchie denticulată pe o latură, iar pe cealaltă cu un mic „spin” retușat, avînd funcția de stră-

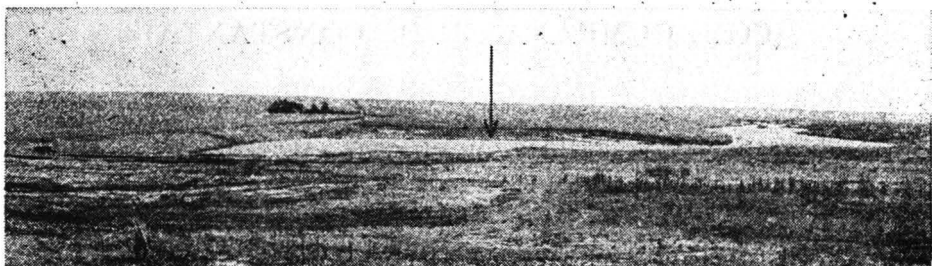

Fig. 1. Straja — vedere generală a așezării tardenoaziene (săgeata indică centrul așezării).

pungător; g) 1 burin nucleiform; h) 3 racloare simple-convexe, pe așchie; i) 3 gratoare pe așchii scurte: unul circular, unul dublu simplu, cu partea activă convexă.

În afara acestor tipuri de unelte s-au găsit și numeroase piese nefinisate, sau resturi de prelucrare ca:

j) 23 lame și lamele neretușate trunchiate la unul sau la ambele capete; k) 46 așchii neretușate, cu sau fără cortex; l) 15 nuclee de formă prismatică (7), cvasiconică (1), neregulată (7); m) 34 spărturi mărunte; n) 3 bulgărași spărți.

Ca mărime toate piesele sînt microlitice, ele înscriindu-se între 1—1,5 și 4 cm lungime. Materia primă constă dintr-un silex de culoare maronie sau vineție. Unele piese prezintă o patină alburiu-albăstrire. Se remarcă și două piese calcinate, deși în suprafața săpată de noi nu s-au găsit, așa cum am menționat, resturi de vetre.

Prezența spărturilor și așchiilor de descojire ne îngăduie să vorbim de o prelucrare pe loc a uneltelor, deci de mici ateliere de prelucrare.

★

Cercetările de pînă acum, efectuate în centrul și sudul Dobrogei au arătat că acest teritoriu a fost locuit de om începînd din paleoliticul mijlociu. Este necesar să amintim că în ultimele două decenii au fost descoperite opt așezări musteriene¹ și trei așezări aparținînd paleoliticului superior².

Dacă materialul litic atribuit paleoliticului mijlociu este relativ bogat, în unele așezări, cum ar fi cel de la Mamaia-sat sau de la Saligni-Faclia, în schimb, cel aparținînd paleoliticului superior este foarte sărac.

¹ Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu și M. Circiumaru, Pontica, 5, 1972, p. 11—26.

² Locuiri atribuite paleoliticului superior au fost descoperite în peștera de la Izvor-Cheia, peștera La Adam și recent în peștera Bursucilor de la Cheia (com. Tirgușor) unde pare să se fi descoperit un nivel de locuire aurignacian tardiv datat pe baza faunei în Würmul recent (vezi Elena Terzea, în *Travaux de l'Institut de Spéologie „Emil Racovitza”*, București, 13, 1974, p. 105—116. Alte câteva descoperiri de suprafață, atribuite pe baza altorva piese, paleoliticului superior ar fi cele din așezări în aer liber de la Seimenii Mici și Straja—versantul sudic al lacului (ambele situate pe teritoriul jud. Constanța).

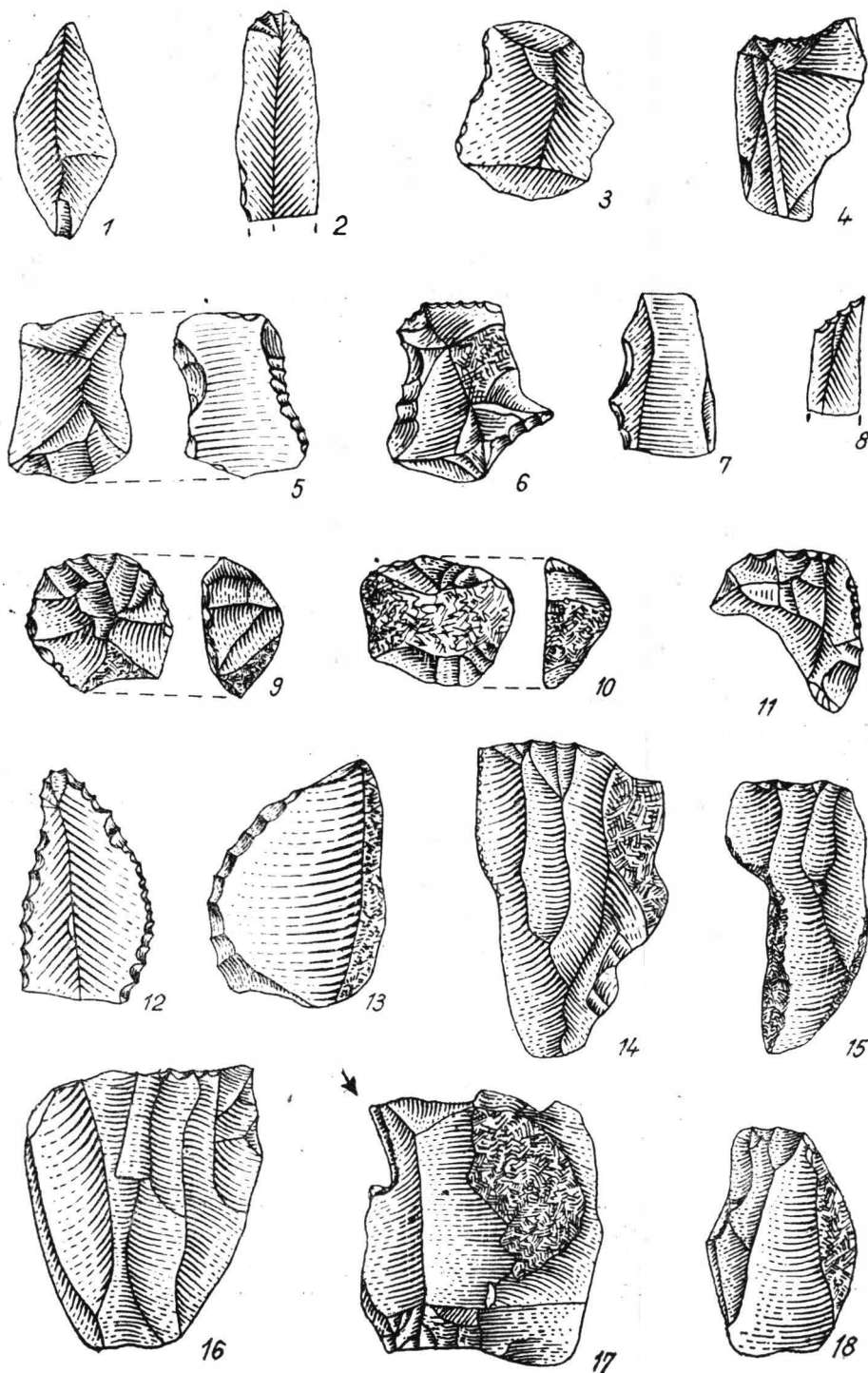

Fig. 2. Straja : 1—18 piese de silex tardenoaziene (scara 1/1).

Se pare că, în teritoriul la care ne referim, unele faciesuri ale culturii musteriene, identificate la Mamaia-sat și Peninsula, au persistat pînă către sfîrșitul interstadiului Würm II — Würm III, așa după cum o dovedesc analizele polinice³, iar locuirile aurignaciene, cum ar fi cea din peștera Bursucilor (com. Tîrgușor) par să fi supraviețuit pînă în Würmul tîrziu.

De asemenea, este cunoscut faptul că teritoriul Dobrogei a fost locuit într-o etapă mai tîrzie a neoliticului și că primii locuitori neolitici de aici aparțin culturii Hamangia, a cărei origină est-mediteraneană nu mai poate fi pusă la îndoială⁴.

Este interesant de remarcat că în Dobrogea nu se poate vorbi, cel puțin în stadiul actual al cercetărilor, de o pătrundere a populațiilor neoliticului timpuriu de tip Starčevo-Criș și nici de cele aparținînd culturilor liniar-ceramice și Dudești.

Cercetările de pînă acum au arătat că pe teritoriul Dobrogei cultura Hamangia a avut o lungă viață, evoluția sa încheindu-se odată cu apariția în zonă a purtătorilor culturii Gumelnița⁵. Astfel, în cadrul evoluției culturii Hamangia s-au putut distinge două mari faze care se sincronizează cu întreaga evoluție a culturii Boian, cu care a fost deci contemporană și cu care a avut destul de intense contacte.

De asemenea, s-a precizat că cea mai veche fază a culturii Hamangia cuprinde două etape⁶, prima — etapa Coslogeni — paralelizată cu faza Bolintineanu, iar a doua — Golovița — contemporană cu faza Giulești.

În ceea ce privește faza a II-a a culturii Hamangia — cunoscută și sub denumirea de faza Ceamurlia de Jos —, s-a ajuns la concluzia că ea se sincronizează cu fazele Vidra și Spanțov ale culturii Boian⁷.

Tratînd cu altă ocazie problema evoluției uneltelor și armelor de piatră din paleolitic pînă la dispariția lor, la sfîrșitul epocii bronzului, ne puneam întrebarea — referindu-ne la teritoriul dobrogean, și îndeosebi la cel din zona centrală — ce populații au locuit în dreapta Dunării în perioada destul de lungă de timp cuprinsă între paleoliticul superior final și neoliticul mijlociu⁸.

Descoperirea recentă de la Straja — punctul La Stănișor — vine să confirme ipoteza potrivit căreia cel puțin zona Dobrogei centrale și de sud a fost locuită de unele grupuri epipaleolitice tîrzii sau mezolitice, de tip tardenoazian întîrziat (opsitardenoazian), care au supraviețuit, fie într-o formă tardenoaziană „pură”, fie „aceramică”, pînă la venirea primelor curențe mediteraneene „de litoral” aparținînd culturii neolitice Hamangia.

În stadiul documentării prezente, materialul litic de care dispunem, descoperit în diferite așezări de tip Hamangia, este relativ sărac. El a fost lucrat în cea mai mare parte din același silex din care s-au cioplit piesele microlitice descoperite de noi în așezarea tardenoaziană de la Straja.

³ M. Cîrciumaru și Al. Păunescu, SCIVA, 27, 1976, 3, p. 331—314.

⁴ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 47—48.

⁵ D. Berciu, *Cultura Hamangia*, București, 1966, p. 7—61.

⁶ Sebastian Morintz și Niță Angheliescu, SCIV, 21, 1970, 3, p. 377.

⁷ D. Berciu, *op. cit.*, p. 59—61; informații Sebastian Morintz, căruiua îi mulțumim și pe această cale.

⁸ Al. Păunescu, *op. cit.*, p. 47.

De asemenea, s-a observat că uneltele de silex din prima fază Hamangia sînt în cea mai mare parte microlitice, ele atingînd, cum e cazul celor descoperite în așezarea de la Tirgușor — punctul Urs, un procent de peste 80%.

Dacă pentru prima etapă identificată la Grădiștea-Coslogeni (așezare aflată în Balta Borcii — com. Dichiseni, jud. Ialomița) se cunosc doar cîteva lame mărunte⁹, în schimb pentru etapa a doua Golovița — descoperită la Tirgușor-punctul Urs —, materialul litic este mult mai numeros (circa 125 piese)¹⁰.

Ca tipuri se disting: lame retușate, piese componente pentru seceră (trunchiate la unul sau la ambele capete cu o porțiune lustruită), lame fin denticulate, lame cu scobitură retușată („encoche”), lame cu trunchiere (concavă, dreaptă) retușată, gratoare pe așchii și lame, în general, cu partea activă convexă sau oblică avînd o formă ovală sau subcirculară.

În afara acestor unelte s-au găsit, de asemenea, piese nefinisate (lame și lamele neretușate), nuclec (de formă ovală, piramidală, fusiformă, neregulată), precum și o mare cantitate de resturi de prelucrare, care demonstrează și aici prelucrarea pe loc a uneltelor.

Astfel, numeroasele similitudini tehnico-tipologice existente între tipurile de piese descoperite în așezarea tardenoaziană la Straja și cele găsite în locuirile neolitice din faza veche a culturii Hamangia (ne referim îndeosebi la cele de la Tirgușor-punctul Urs) — ne permit să credem că teritoriul din centrul și sudul Dobrogei a fost locuit vreme îndelungată de grupuri umane aparținînd tardenoazianului de tip vest-nord-vest pontic.

Nu este deci exclus ca aceste populații tardenoaziene tîrzii să fi persistat pînă la sosirea primelor valuri neolitice de tip Hamangia, venite în Dobrogea dinspre sud-est¹¹.

LE SITE TARDENOISIEN DE STRAJA (COMMUNE DE CUMPĂNA, DÉP. DE CONSTANȚA)

(RÉSUMÉ)

Le site se trouve à environ 1 km à l'est-sud-est du village de Straja près d'un petit lac (« La Stănișor »).

Sur toute la surface fouillée et dans les quelques sondages effectués au cours de l'été 1977 n'ont été mis à jour, en dehors des artifacts de silex, que quelques fragments céramiques appartenant à l'époque romano-byzantine et à l'époque des métaux.

Les artifacts de silex sont microlithiques. Il s'agit de pièces retouchés, à encoches, à troncature retouchée, grattoirs, racloirs, lames non retouchées, nuclei, etc.

⁹ *Ibidem*, p. 170.

¹⁰ *Ibidem*, p. 170—171. Cercetări de teren efectuate în anii 1956—1957 de către C.S. Nicolăescu-Plopșor și autor; sondaj executat de autor în 1961.

¹¹ Al. Păunescu, *op. cit.*, p. 155—156. La Tirgușor — punctul Urs, a fost descoperit un nucleu microlitic fusiform identic cu cele descoperite în așezările tardenoaziene din nordul Moldovei de la Ripiceni — Ghireni — Icușeni — Erbiceni. De asemenea, două nuclee fusiforme au fost găsite și în așezarea neolitică de tip linlar—ceramic cu capete de note muzicale de la Glăvăneștii Vechi (jud. Iași).

Les nombreuses analogies discernables au point de vue de la technique et des formes, aussi bien que de leurs dimensions et de la matière première utilisée, entre les types de pièces découvertes à Straja et celles des habitations néolithiques de la civilisation de Hamangia (phase ancienne), nous permettent de croire que le centre et le sud de la Dobroudja ont été longtemps occupés par des groupes de populations appartenant au Tardenoisien de type Ouest-Nord-Ouest pontique.

Il n'est pas exclu que ces populations aient persisté jusqu'aux premières vagues néolithiques de type Hamangia venues en Dobroudja depuis le sud-est.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Straja — vue générale du site tardenoisien (la flèche indique le centre du site).

Fig. 2. Straja — 18 pièces de silex tardenoisiennes (échelle 1/1).